

3. Іщенко Н. Г. Зіставне вивчення однокореневих похідних у німецькій та англійській мовах / Н. Г. Іщенко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – С. 239–242.
4. Іщенко Н. Г. Системність у лексиці / Н. Г. Іщенко // Наукові записки. Серія : “Філологічні науки (мовознавство)”: у 5-ти ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2010. – Вип. 89 (3). – С. 3–6.
5. Клименко Н. Ф. Словотвірна морфеміка сучасної української мови / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська. – К. : ІМНАН, 1998. – 161 с.
6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : [підручник] / Михайло Петрович Кочерган. – К. : Вид. центр “Академія”, 1999. – 288 с.
7. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Елена Самойловна Кубрякова. – М. : Наука, 1981. – 200 с.
8. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику / Джон Лайонз. – М. : Прогресс, 1978. – 542 с.
9. Левицький А. Е. Вступ до мовознавства : [навчальний посібник] / А. Е. Левицький, А. В. Сингаївська, Л. Л. Славова. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 104 с.
10. Левицький В. В. Основи германістики / Віктор Васильович Левицький. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 528 с.
11. Степанова М. Д. Теоретические основы словообразования в немецком языке / М. Д. Степанова, В. Фляйшер. – М. : Высшая школа, 1984. – 264 с.
12. Schippan Th. Einführung in die Semasiologie / Thea Schippan. – Leipzig : Bibliographisches Institut, 1975. – 306 s.

ЕКСПЛІЦИТНО МАРКОВАНІ ФЕМІНІТИЗМИ ТА МАСКУЛІНІЗМИ В СУЧASNІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СЕМАНТИЧНА АСИМЕТРІЯ

ФЕДОРОВА О. В.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

З огляду на антропологічний поворот лінгвістики, її зацікавленість людськими вимірами мови та мовлення, можна спостерігати стрімкий розвиток таких галузей мовознавства, як: гендерна лінгвістика та лінгвістична гендерологія, що зосереджені на вивченні гендерної варіативності мовлення та специфіки репрезентації гендера в мові та мовленні.

Висвітлення проблеми експліцитних гендерних маркерів англійської мови характеризується актуальністю протягом майже усього ХХ століття і не перестає бути предметом дискусій на початку ХХІ століття. Будучи багатоаспектною, дана проблема становить інтерес для лінгвістів (у зв'язку з неоднозначністю статусу категорії роду в сучасній англійській мові), соціологів (у зв'язку з суспільними явищами, що відображаються в мові за допомогою експліцитно гендерно маркованих мовних одиниць), психологів (у зв'язку з дослідженням когнітивних підвалин існуючих у суспільній та індивідуальній свідомості гендерних стереотипів та асоціацій тощо),

політиків (у зв'язку з новими вимогами щодо “політичної коректності” мови ЗМІ, офіційних документів, державних службовців тощо) та ще цілої когорти спеціалістів, об'єднаних провідним принципом сучасної науки – антропоцентризмом [4, с. 25–50]. Однак у вітчизняному мовознавстві нам не довелось зустріти фундаментальних праць, які б обґрунтовано дали відповіді на численні питання, що ставить перед науковою складне явище експліцитно гендерно маркованих назв осіб в англійській мові.

Мета статті полягає у описі семантики та статусних конотацій наявного в англійській мові асортименту експліцитно гендерно маркованих назв осіб.

Мета статті визначає ряд конкретних завдань: визначити співвідношення експліцитних гендерних маркерів у рамках опозиції за статусною конотацією, виявити кореляції у різногендерних парах маркерів, визначити асиметрію наповнення експліцитно маркованими назвами осіб цілого ряду лексико-тематичних груп, зробити висновки про семантичні відмінності у групах експліцитно маркованих маскулінізмів та фемінізмів.

Статусні конотації (високого, середнього та низького статусу) властиві переважній більшості гендерних маркерів англійської мови, тому цілком можливо виділити у їх складі градуальну опозицію за даною ознакою.

У вираженні опозиції за статусними ознаками, що утворюється трьома ступенями (низький, середній та високий), залучені всі гендерні маркери англійської мови. Лексеми з формантами *-girl(girl-)*, *-boy(boy-)*, *-maid(maid-)* регулярно номінують референтів із низьким соціальним статусом, що обіймають незначні посади, виконують малооплачувану, некваліфіковану роботу. Значний відсоток таких одиниць корелюють з лексемами, утвореними маркерами *-woman (woman-)*, *-lady (lady-)*, *-man (man-)*, *-master (master-)*, що відповідно позначають осіб з вищим соціальним статусом (**cowboy**, **cowgirl** (пастух, пастушка) – **cowman**, (працівник ферми, власник ферми, власник худоби); **office boy**, **office girl** (службовець початківець у офісі, посильний, секретар) – **office man** (працівник офісу, контори); **showgirl** (молода актриса, танцівниця, співачка) – **showman** (ведучий свята, тамада, власник, директор цирку, атракціону, зоопарку тощо).

Маркери *-lady (lady)*, *-mistress (mistress-)*, *-master (master-)* здатні іmplікувати ознаку “високий соціальний статус”, що ілюструють пари: **bargeman** (робітник на баржі) – **bargemaster** (господар, власник баржі); **dancing-girl** (танцюристка, партнерка по танцу (на платних танцях)) – **dancing-master** (учитель танців). Чітко прослідкувати здатність маркерів іmplікувати статусні характеристики дають можливість спільнокореневі ряди: **horse-boy** (помічник конюха, конюх) – **horseman** (вершник, наїзник, їздок, кавалерист, кіннотник, конюх, кіннозаводчик, любитель коней), **horsewoman** (вершниця, наїзниця, амазонка) – **horse-master** (власник стайні, кіннозаводчик, майстерний вершник, об'їздчик коней, любитель коней); **postboy** (листоноша) – **postman** (листоноша), **postwoman** (жінка-листоноша) – **postmaster** (начальник поштового відділення, поштмейстер, адміністратор вузла електронної пошти), **postmistress** (начальниця поштового відділення). Однак, такі співвідношення є нерегулярними, а опозиція інколи нейтралізується (**lockman (locksman)** (начальник шлюзу) – **lockmaster** (начальник шлюзу); **sales-girl**

(*salesgirl*) (продавиця) – *saleslady* (продавиця) – *saleswoman* (продавиця, комісіонерка)).

Окремі маркери, в складі певних лексем можуть виражати протилежні статусні характеристики. Формант -boy(boy-) регулярно використовується при творенні маскулінізмів, що належать до сленгу, розмовної лексики, на позначення впливових осіб із престижним соціальним становищем. Відповідників-фемінізмів у таких лексем нами не виявлено.

У парах назв осіб, утворених від спільної основи маркерами з однаковим імплікаціоналом, значення, як правило, відрізняються лише гендерною ознакою (*aircraftsman* (пілот найнижчого рангу у британському флоті, рядовий авіації) – *aircraftswoman* (жінка-пілот найнижчого рангу у британському флоті, рядова авіації); *balance-master* (еквілібріст; канатоходець) – *balance-mistress* (еквілібрістка; канатна танцівниця); *barmaid* (барменша, буфетниця) – *barman* (бармен, буфетник). Поряд з тим, нами виявлені пари, у яких відносно одного з членів відбувся процес семантичної дерогації, що часто висвітлюється в працях по гендерній лінгвістиці, публіцистиці [1, с. 137; 2; 3, с. 278]. Окрім лексем, що традиційно ілюструють дане явище (*manager* – *manageress*, *governor* – *governess*, *priest* – *priestess*, *conductor* – *conductress*, *master* – *mistress*), можемо навести наступні приклади: *handmaid* (служниця) – *hand-man* (майстер на всі руки); *leading lady* (акторка, що виконує головну роль у виставі, кінофільмі, телепередачі) – *leading man* (видатний державний діяч); *steward* (стюард, управляючий маєтком, розпорядник майна, організатор масштабних суспільних подій, людина, що забезпечує провізією, продуктами, офіціант на судні) – *stewardess* (стюардеса, покоївка на кораблі); *keyman* (провідний спеціаліст, фахівець; особа, що відіграє в певній сфері провідну роль; телеграфіст) – *keywoman* (телеграфістка) тощо). У даних парах фемінізм номінує референтів з нижчим соціальним статусом, кваліфікацією, посадою, майновим станом, суспільним визнанням, має менше значень порівняно з маскулінізмом, що типово є багатозначним. Відмітимо, що таких пар виявлено нами значно менше, ніж пар, де семантичної дерогації не відбулося. Існує протилежна тенденція: маскулінізм (рідше фемінізм), розширюючи своє значення, набуває негативних конотацій і використовується в набутих значеннях для номінації осіб з гіршими соціальними показниками (*anchorman* (ведучий на радіо, телебаченні; людина, що дає відчуття захищеності, упевненості; студент, що погано вчиться; учасник спортивної командної естафети, що приходить до фінішу останнім; людина, від якої повністю залежить ефективна діяльність фірми, підприємства, бізнесу тощо) – *anchorwoman* (ведуча на радіо, телебаченні); *clubman* (член клубу; завсідник нічних клубів; марнотратник) – *clubwoman* (жінка – член клубу); *cowboy* (пастух; житель заходу США; хуліган; герой книги, фільму-вестерну тощо; нечесна у бізнесі людина, що постачає продукти, надає послуги поганої якості або за завищеною ціною; дисидент; політик, що має інші ніж у партії погляди, не підкоряється партійній дисципліні; одинак; повстанець; необережний, легковажний водій; незалежний, легковажний чоловік) – *cowgirl* (пастушка; жителька Заходу США; скотарка на ранчо).

Поряд із градуальною опозицією гендерних маркерів за статусною ознакою, існує також і кількісна асиметрія, що виявляється у наявності лакун серед назв жінок та чоловіків у певних тематичних групах. Або у протилежному явищі – виникненні великої кількості синонімів для номінації осіб, що характеризуються соціально значимою ознакою, професією, родом діяльності. З метою виявлення кількісної асиметрії у співвідношенні ЕМ назв чоловіків та жінок, було зіставлено ряди фемінізмів та маскулінізмів та виокремлено пари, що ідентичні за твірною основою. Зауважимо, що пари відбирались за критерієм ідентичної форми твірної основи, хоча це не завжди передбачає ідентичність семантики похідних одиниць. Оскільки, нерідко компоненти діади мають відмінні значення, конотації, сполучуваність. У таких парах компоненти можуть корелювати лише за окремими семемами або зовсім відрізнятись значеннями.

Отож, у корпусі експліцитно маркованих за гендерною ознакою назв осіб сучасної англійської мови, нами виділено 142 пари, у яких маскулінізм та фемінізм утворені на базі спільної твірної основи за допомогою відповідних експліцитних маркерів. Okremi лексеми, що марковані різними маркерами, є дуже близькими за значеннями, що дало нам підставу включити їх до однієї пари (*bagman* – *bag lady* (*bag woman*)), інші одиниці навпаки можуть входити до складу кількох пар на основі спільноти значень (*barman* – *bargirl*, *bartender* – *barmaid*). Поряд із цим переліком діад “ЕМ маскулінізм – ЕМ фемінізм”, ми виділяємо ще 146 пар, де експліцитно маркованому фемінізму відповідає експліцитно немаркований маскулінізм (*baron* – *baroness*, *abbot* – *abbess*). Оскільки маскулінізми, що є експліцитно немаркованими, не є предметом нашого дослідження, ми розглядаємо їх лише як фонові елементи для виявлення специфіки семантично споріднених назв жінок.

Враховуючи кількість усіх експліцитно гендерно маркованих назв осіб виявленіх в лексикографічному описі (блізько 960 лексем), число тих, що корелюють між собою за формою (284 лексеми, 142 пари відповідно) є незначним і становить 30%. До їх складу входять близько 40% фемінізмів (від загальної кількості близько 360) та лише 23% маскулінізмів (від загальної кількості близько 610). Як показує дане співвідношення, експліцитне маркування назв чоловіків та жінок в англійській мові не є пропорційним.

Використання маркерів при утворення маскулінізмів та фемінізмів суттєво відрізняється в певних тематичних групах назв осіб. Лакуни та розгалуженні синонімічні ряди виявляють гендерну стереотипність в процесах номінації осіб, присущу сучасній англійській мові. Показовими, на нашу думку, є наступні тематичні групи: назви осіб, що займаються проституцією, кримінальною діяльністю, важкою фізичною працею, задіяні в сфері обслуговування.

До групи експліцитно маркованих фемінізмів зі спільним значенням “повія, розпусна жінка” ми віднесли близько тридцяти одиниць. Серед них переважають назви жінок з формантами -woman (*woman-*) (*fallen woman*, *kept woman*, *loose woman*, *other woman*, *sassy woman*, *scarlet woman*, *woman of pleasure*, *woman of the street*), -girl (*girl-*) (*bad girl*, *bargirl*, *B-girl*, *call girl*, *corner girl*, *good-time girl*, *joy girl*, *Page Three girl*, *working girl*, *yes-girl*) та -lady (*lady-*) (*foxy lady*, *lady of easy virtue*, *lady of pleasure*, *lady of the evening*, *lady*

of the night, painted lady). Одиниць даного семантичного плану з маркерами -wife та -mistress (mistress-) не виявлено. Названі одиниці корелюють лише з окремими маскулінізмами (*kept woman – kept man*). Назви чоловіків даної групи обмежені (*rent boy, toy boy, playboy, dirty old man*).

Протилежна тенденція існує в групі назв осіб, об'єднаних значенням “особа, що займається кримінальною діяльністю, веде такий спосіб життя, що засуджується суспільством”. З поміж усіх гендерних маркерів, найширше в даній групі використовується -man (man-) та -boy (boy-) зрідка -woman (woman-) та -lady (lady-). Найчисленнішими є синонімічні ряди зі значенням “вбивця, кілер” (*gunman, hatchet man, henchman, hit man, rodman*), “наркоторговець” (*candy man, kick man, tuy man*) “наркоман” (*stick man, junkerman, freshman, teaman, baseman*), “грабіжник, злодій” (*cracksman, ice-man, secondstoryman, highwayman*), “зломщик сейфів” (*peteman, tool-man, tankman, yeggman*), “хуліган” (*rah-rah boy, bully boy*), “шахрай” (*con man, lurckman, magsman, penman*), “бандит, злочинець” (*wide boy, trigger man, buttonman*), “сутенер” (*fancy man, flashman*), “жебрак, волоцюга” (*alms man, clothes man, rag-man*). Більшість із наведених назв чоловіків не мають відповідників-фемінітізмів, окрім *highwayman, bagwoman (bag lady)*, *murderess*. Окремі лексеми корелюють лише за первинними семемами, що не є негативно конотованими (**caveman** (печерна людина; агресивний, грубий чоловік, що захоплюється власною силою) – **cavewoman** – печерна жінка). Така непропорційність у розподілі назв чоловіків та жінок, свідчить про особливості англомовної картини світу, в якій типовим злочинцем є чоловік, а прототипом особи, що надає сексуальні послуги за гроші – жінка. Спільнокоренева пара *bad girl (повія)* – *bad man* (злочинець) особливо яскраво виявляє даний стереотип. Серед негативно забарвлених маскулінізмів, багато таких, що вказують на значну силу референта, якою він користується в корисливих, злочинних цілях (*bully boy, he-man, caveman, macho man, strong-man, strong-arm man*). Однак, чоловік, що поводиться неагресивно, чутливий, сприймається як нетиповий (*new man*).

Одним з основних факторів, що формують статус особи є посада, професія, вид діяльності. Назви осіб за професією становлять переважну більшість серед експліцитно маркованих за гендерною ознакою. До них належать як марковані напівафіксами, так і суфіксами лексеми. Відокремивши пари “маскулінізм – фемінітізм”, що ідентичні за семою “професія, заняття, рід діяльності”, ми відмітили ряд закономірностей.

Не виявлено експліцитно маркованих назв жінок за професією, що корелюють із наявними маскулінізмами у тематичних групах “будівництво” (*bridgemaster, bulldozerman, hodman, riddle man, hawk-boy*), “промисловість” (*coalman, ironmaster, pikeman, surfaceman, barmaster, pitman*), “комунальне господарство” (*gasman, linesman, waterman, wireman, ashman, sanitation man, binman*), “фінансування та податкова справа” (*boardman, pick-up man, headache man, money man, City man, thirdsman, tax man*), “лісозаготівля” (*axeman, logman, lumberman, raftsman, timberman, woodman*), “морська служба, флот” (*beachmaster, cabin boy, ice-master, keelman, midshipman, galleyman, ship-master, ship boy, seaman* тощо).

Напротивагу, типово жіночими вважаються професії в сфері обслуговування приватних будинків, офісів, прибирання, ведення домашнього господарства (*charlady, cleaning woman, scrubwoman, servant-girl, waiting-lady, waiting-maid, waiting-woman, house-maid, lady-help, woman-servant, dinner lady, tea-lady, hand-maid*), догляду за дітьми (*au pair girl, nursery-maid*). Спільнокореневі кореляти-маскулінізми даної групи виражаютъ значення, що рідко пов'язані з перерахованими видами діяльності (*hand-man* (майстер на всі руки; підмайстер), *nurseryman* (садівник у розсаднику; робітник оранжерей; власник розсадника), *houseman* (лікар, що живе при лікарні; інтерн; різнопрофесійний в домі, готелі тощо)).

Домінують назви чоловіків і в тій частині експліцитно маркованого за гендерною ознакою вокабуляру, що є назвами професій в сфері державного управління (*alderman, boy uptown, burgomaster, elder statesman*, але *assemblyman – assemblywoman, statesman – stateswoman*), політичної діяльності (*advance man, backroom boy, bestman, four-minute man, hatchet man, orangeman, party-man, spoilsman, placeman Congressman – Congresswoman, councilman – councilwoman*), сільського господарства (*cattleman, gadman, harvestman, husbandman, plough-boy, shedman, sheepman, sicleman cowboy – cowgirl, dairyman – dairy-woman, shepherd – shepherdess*), музики (*bandmaster, bandman, concertmaster, sightsman* але *chorus girl, chorine, choir-boy choir-girl, music-master – music-mistress, songster – songstress*), ремісництва (*clay-man, dressman, glassman, hackney-man, hammer-man, maltman, tinman* але *spinner – spinstress, craftsman – craftswoman*), військової служби (*banner-man, cavalryman, fugleman, foeman, riffleman, cadreman, guardsman*, проте *serviceman – servicewoman*).

Кількісно ЕМ маскулінізми переважають у групі назв осіб, що об'єднані спільним значенням “водій, той, що керує транспортним засобом” (*boatman, bulldozerman, cabman, carman, carriage-man, cartman, coachman, gigman, keelboatman, lighter-man, shipman, wainman, yahtsman* тощо). Серед нечисленних фемінітізмів даної групи наявні назви жінок, що їздять верхи, керують повітряним, водним транспортом, але не автомобільним, залізничним (*horsewoman, equestrienne, aircraftsman, boatwoman*).

Існують тематичні групи, де лексеми з найбільш узагальненим значенням є гендерно диференційованими, а спеціалізовані терміни – виявляють гендерну асиметрію. До таких можна віднести назви осіб в сфері торгівлі (*shop-boy, shopman – shopwoman, shop-maid, shop-girl; salesman – saleslady, saleswoman, salesgirl; tradesman – tradeswoman* але *apple-woman, fishwife, oyster-woman, shrimp-girl* та *butter man, silk-man, toyman, muffinman, glassman*), спорту (*athlete – athletess, sportsman – sportswoman* проте *bat-boy, batsman, cliffman, matman, safetyman, trackman, drill-master*), телебачення (*anchorman – anchorwoman* тоді, як *lighting man, link-man, mediaman, quizmaster, colourman* та *continuity-girl*).

Отож, як переконливо свідчать наведені приклади, експліцитне гендерне маркування назв осіб в сучасній англійській мові є асиметричним як в плані семантики утворюваних маркерами одиниць, так і в плані кількісного співвідношення експліцитно маркованих фемінітізмів та маскулінізмів в певних тематичних групах.

Перспективним є дослідження інших конотацій гендерних маркерів (вікових, реляційних, расових тощо), а також опозицій маркерів маскулінності та фемінінності за даними ознаками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі : [монографія] / Алла Петрівна Мартинюк. – Х. : Константа, 2004. – 292 с.
2. Емірсуїнова Г. І. Лексикон сучасного фемінізму (на матеріалі сучасної англійської мови) : дис. ... канд. фіол. наук : 10.02.04 / Гульшат Ібрагімівна Емірсуїнова. – Запоріжжя, 2003. – 211 с.
3. Alleen Pace Nilsen. Sexism in English : a 1990s Update // Language Awareness / [ed. P. Escholz, A. Rosa, V. Clark]. – N. Y. : St. Martin's Press, 1990. – P. 277–287.
Tannen D. The Relativity of Linguistic Strategies ; Rethinking Power and Solidarity in Gender and Dominance / D. Tannen // Gender and Discourse. – Oxford : Oxford University Press, 1994. – P. 19–52.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА

5. Федорова О. В. Англо-український словник експліцитно гендерно маркованих назв осіб / Олеся Василівна Федорова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 40 с.